

DEDEKORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt Volume 10/Sayı Issue 26/Aralık December 2021
Samsun-Türkiye/ Turkey www.dedekorkutdergisi.com

Araştırma Makalesi/ Research Article

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut460>

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3326 Numaralı Münşeat Üzerine¹

On the Münşeat Registered in the Süleymaniye Library Whose Number is 3326

Öz

Eski Türk edebiyatında mektup başta olmak üzere her türlü sanatlı düz yazıya veya bu düz yazıların toplandığı eserlere münşeat adı verilmiştir. Münşeatlarla ilgili araştırmacılar tarafından farklı tasnifler yapılmakla birlikte bazı istisnaları hariç tutarsak münşeatları temelde iki gruba ayırılır. Birinci grup eserlerde mektup yazımıyla ilgili teorik bilgiler ile bunlara ait gerçek veya temsili mektup örneklerine yer verilir. İkinci gruptaki eserlerde ise herhangi bir teorik bilgi yer almaksızın sadece mektup örnekleri sıralanır. Bu çalışmaya konu olan Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nr. 3326'da kayıtlı münşeatı birinci gruptaki eserlere dâhil etmemiz mümkündür. Bununla birlikte eserde mektup örnekleri bir bütün olarak yer almaz. Bunun yerine mektupların *iftitâh*, *duâ*, *hâtîme* gibi çeşitli kısımlarında münşeatların mektup yazarken istifade edebilecekleri mensur ifadeler ve manzum örneklere yer verilmiştir. Eserde Arapça ve Farsça kelime, tamlama ve ibarelerle yüklü sanatlı bir dil kullanılmıştır. Mektup metinlerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan secili ifadelerle sıkça müracaat edilmiştir. Bazı mensur kısımlarda sadece Arapça ve Farsça örnekler sunulmuştur. Manzum kısımlarında ise Türkçe şiir örnekleri yer almaz. Sadece Arapça ve Farsça şiir örnekleri görülmektedir. Bu şiir örneklerinde genellikle beyit nazım şekli tercih edilmiştir. Bununla birlikte mısra ve kâta gibi muhtelif nazım şekillerinde şiir örnekleri de mevcuttur. Metinde bazı kelimeler harekelenmiştir. Eserin bazı kısımlarında rütbe ve unvan belirten sözler dikkati çeker. Eserin sonunda münşeatta geçen Arapça kelimelerin Türkçe karşılıkları verilmiş ve bu kelimelerle ilgili kısa izahatlar yapılmıştır. Eser, bütün bu yönleriyle bir nevi mektup yazma kılavuzu mahiyetindedir. Yazma nüshada herhangi bir müellif ve tarih kaydı yer almadığından kime ve hangi yüzyıla ait olduğu tespit edilememiştir. Bu çalışmada önce eserin nüshası tanıtılmış, ardından eserin içeriği hakkında bilgiler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Mensur, Münşeat, Mektup

Abstract

In Ancient Turkish Literature, the Works including all types of artistic prose, primarily letter, are called münşeat. Although researchers made different types of descriptions about this specific type of art, it is possible to basically separate münşeat into two groups. The first group of münşeat involves theoretical information about writing letter and real or symbolic examples of letters. The second group of works consists no theoretical information, simply includes letter samples. Münşeat presented and analyzed in this article is registered to Süleymaniye Library Esad Effendi No 3326, and it is an example that can be put into the first category. Besides, letter samples aren't put into a single category in this work; instead, prosaic and poetic examples are presented to writers in different sections of letters such as *iftitâh*, *duâ*, *hâtîme*. An artistic language loaded with Arabic and Persian words, constructions and phrases has been used in the work. Expressions of rhymed prose, which are one of the indispensable elements of letter texts, have been frequently applied. In some prose parts, only Arabic and Persian examples are presented. There is no example of Turkish poem in poetic sections of the work; there are only Arabic and Persian poem examples. In these poetry examples, the couplet verse form is generally preferred. However, there are also examples of poetry in various verse forms such as verse and stanza. Some of the words are marked in the text. There are words referring to rank and titles in different sections of the work. Turkish meanings of the Arabic and Persian words in münşeat are presented at the end of the work and short explanations are made. In all these aspects, the work is a kind of letter writing guide. As there is no information about the writer and the date, it was impossible to determine the author and the period of the work. In this work, the copy of the work is introduced and then information about the content of the work is presented.

Keywords: Classical Turkish Literature, Prose, Münşeat, Letter.

¹Eser tarafımızdan yayına hazırlanmaktadır.

Mehmet Akif Yalçinkaya*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

*Öğr. Gör. Dr.
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Tekirdağ-Türkiye.
E-mail: mayalcinkaya@nku.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7487-5390

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 30.11.2021
Kabul Tarihi: 02.12.2021
E-yayın Tarihi: 25.12.2021

Atıf/ Citation:

Yalçinkaya, M. A. (2021). Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3326 Numaralı Münşeat Üzerine. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10/26, s. 201-205.

Giriş

Münşeât, “düzyazı, nesir” manasındaki “inşâ” masdarından türemiş bir kelime olup (Uzun 2006: 18) “kaleme alınmış şeyler, bir münşinin yazdığı şeyler, fenn-i inşâyâ müteallik âsâr, mektuplar” (Şemseddin Sâmî 1317: 1415) manalarına gelmektedir. Türk edebiyatında ilk örnekleri 14. yüzyılda görülmeye başlayan münşeât türündeki eserler 20. yüzyıla değin bir edebi gelenek olarak varlığını sürdürmüştür (Uzun 2006: 18). “Münşeâtlar, gerçek bir olay ekseninde kaleme alınmış olabileceği gibi kurgulanmış da olabilir. Üslup açısından edebiyat dairesinde olan bu eserler, tarih, sanat tarihi vb. bilim dallarına da ışık tutacak bilgiler içerebilir” (Aksoyak 2010: 61).

Münşeâtlar esasen talimî (didaktik), tarihî ve edebî olmak üzere üç grupta ele alınmakla birlikte yazıldığı dil, müellifinin bilinip bilinmemesi, toplanış veya telif edilişleri gibi çeşitli hususiyetleri dikkate alınarak çeşitli tasnifler yapılmıştır. Bununla birlikte münşeâtları genel bir yaklaşımla altı grupta ele almak mümkündür:

1. Resmî mektup ve yazışma usullerini öğreten ve bunlara ait temsili ya da gerçek yazışma metinlerini içeren eserler. Ahmed-i Dâî'nin *Teressül*'ü, Mesîhî'nin *Gül-i Sad-berk*'i gibi.

2. Sadece resmî mektup ve yazışma metinlerini derleyenler. Feridun Bey'in *Münşeâtü's-selâtîn*'i ve Fâtih Devrine Âit *Münşeât Mecmuası* gibi.

3. Çoğunlukla şair ve edebiyatçıların kaleminden çıkmış hususî ve sanatkarane örnekleri bir araya getirenler. Lâmiî Çelebi'nin *Münşeât-ı Mekâtîb*'i ve Ali ŞirNevâî'nin *Münşeât*'ı gibi.

4. Bazı edebiyatçıların kendi yazılarına da yer vermek suretiyle meydana getirdikleri, resmî-hususî, eski-yeni mektup ve yazışmalar ile beğenilen nesirleri ihtiva eden mecmuaları. Refik ve Tefik Beylerin *Letâif-i İnşâ* adlı kitabı, Âkif Paşa'nın *Münşeât-ı el-Hâc Âkif Efendi ve Divançe*'si gibi.

5. Tanzimat'tan sonra okullarda okutulan inşa dersi için hazırlanmış her çeşit yazışmayı öğreten ders kitapları. MehmedFuad'ın *Rehber-i Kitâbet-i Osmâniyyeyâhud Mükemmel Münşeât*'ı ve Manastırlı Mehmed Rifat'ın *Nüzhetü'l-Münşeât*'ı gibi.

6. Çoğu aynı kişinin divanı ile bir arada bulunan belirli sayıdaki mektuplardan meydana gelen eserler. Şair ZaîfîPîrMehmed'in *Münşeât-ı Mevlânâ Zaîfîve* Trabzonlu Emin Hilmi Efendi'nin *Divan ve Münşeât*'ı gibi (Uzun 2006: 19). İncelemiş olduğumuz bu eser bu tasnifin birinci grubundaki eserler içine girmektedir. Nitekim bu gruptaki eserlerin ilk örneklerinden sayılan Ahmed-i Dâî'nin *Teressül* adlı eserinde önce “edeb” başlığı altında mektup yazımında dikkat edilecek hususlar ele alınmış, ardından “sernâme” başlığı ile değişik makam sahipleri ve özel kişilere hitapta kullanılacak lakap ve unvanlara yer verilmiştir. Sernâmelerle birlikte giriş cümleleri ve kısa dua cümlecikleri temsili örnek olarak sunulmuştur (Haksever 2011: 1266). Makalemize konu olan bu eserde de aynı yöntem izlenmiştir. Mektupların muhtelif kısımlarında kullanılabilecek mensur ve manzum örneklere yer verilmiştir.

1. Nüshanın Tanıtımı

Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nr. 3326'da kayıtlıdır. Nüsha 84 varak olup, başlıklarda ve bazı kelime ve ibarelerde renkli mürekkep kullanılmıştır.

Mehmet Akif Yalçinkaya

Metinde bazı kısımlar harekelidir. Satır sayısı 13'tür. Eserde herhangi bir tarih, müellif ve müstensih bilgisi yer almaz.

2. Eserin İçeriği

Didaktik (öğretici) türdeki münşeatlarda genellikle önce mektup yazımıyla ilgili teorik bilgiler verilir ardından mektup örnekleri sunulur. Bu çalışmanın konusu olan eserde ise durum biraz farklıdır. Birkaç yerdeki kısa mektup örneklerini hariç tutarsak eserde mektup örnekleri tam olarak verilmez. Bunun yerine mektupların 'unvân, ifitâh, du'â, hâtîme gibi çeşitli kısımlarında yazımı uygun düşen mensur ve manzum örnekler sıralanır. Mensur kısımlarda Arapça ve Farsça kelime, tamlama ve ibarelerle yüklü sanatlı bir dilin kullanıldığı görülmektedir:

El-İftitâh

Taḥiyyâtı ki eşi''a-i leme'ât-ı berekâtı bâriqa-i nûr gibi 'izâr-ı hürden-i tâbân ve teslîmâtı ki қаtârât-ı zülâl-i ifdâli reşehât-ı selsebîl gibi ve cennât-ı reyâhîn-i huld-ı berin üzre revân olur. Nev'-i diğêr Taḥiyyâtı ki leṭâfet nefehâtından çemen-i ihlâşda leb-i ğonce-i vefâ mütebessim ve teslîmâtı ki ṭarâvetfevhâtından gül-zâr-ı ihlâşda şamme-i şıdk u şafâ mütenessimdür (Esad Efendi 3326 vr. 9a-10b).

Bazı mensur kısımlar ise sadece Arapçadır:

ed-Du'âfi'l-evvel

Refa' allâhu devletehu bi-meyâmini қadrihi ve a' lâ elviyetehu bi-maḥâsini emrihi.²

Nev'-i diğêr

Lâ-zâlet meyâminü emâretihi'l-âliyyeti bi'l-ma' dileti mü'eyyedeten ve maḥâsinü eyâletihi's-sâmiyyeti bi'l-mükerremeti müşeyyedeten³(Esad Efendi 3326 vr. 2a-3b).

Manzum örnekler ise genellikle beyitlerden oluşmakla birlikte mısra ve kıta nazım şekillerinde örnekler de mevcuttur. Manzum örnekler sadece Arapça ve Farsçadır. Türkçe örnekler yer almaz:

el-Ebyâtü'l-Münâsibetü bi'l-Arabiyyi⁴

Ṭâlet kışâsu'n-nizâ' ve'l-eşvâki

Lâkin қаşuret 'ibârâtü'l-müştâki⁵

Ketebtü ve fî-fu'âdî nâru şevkin

Lehâ lehebün ve fî'l-'ayni sikâbün⁶(Esad Efendi 3326 vr. 29a)

el-Fârisiyye

Ey bâde ger be-menzil-i rûḥâniyân resî

²Allah, itibarının uğurlarıyla onun bahtını yüceltsin. Maslahatının iyilikleriyle onun sancaklarını yükseltsin

³Adaleti sayesinde yüce devletin kuvveti sağlam ve saygınlığı sayesinde aziz memleketinin güzellikleri kalıcı olsun.

⁴Arapça Münasip Beyitler

⁵Çekişme ve arzuların hikâyeleri uzadı gitti Fakat hasret sözleri kıaldı

⁶Yüreğimde arzu ateşinin alevi ve gözümde yaş varken yazdım

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3326 Numaralı Münşeat Üzerine

Yâr-ı kâdim-râ be-resânî du' â-yı yâr⁷(Esad Efendi 3326 vr. 8b -9a)

Eserin 62b-84a varakları arasında Münşeat'ta kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları verilmiş ve bu kelimelerle ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır:

el-Mecmû' u'l-Lügâti fi-Hâza'l-İnşâ'î

Ebâ cem' ü eb. Âteş-dân ve âteş-gede ocağ. Âtiye gelici etâ ye 'tîden gelür(Esad Efendi 3326 vr. 62b).

Münşeat'ta aşağıdaki başlıklar yer almaktadır:

el-^çUnvân (1b-2a)

ed-Du' â fi'l-evvel (2a-6b)

el-Ebyât li'd-du' â (6b-7a)

Yâhûd du' â yirine bu evşâfdan münâsib beyt yazıla (7a-7b)

el-Fârisiyye (7b-9a)

el-İftitâh (9a-15b)

el-İftitâhu'l-manzûm bi's-selâm (15b-16a)

el-Ebyâtü bi'l-Fârisî (16a-17a)

el-İftitâhu bi't-tahiyyati ve gayrihâ (17a-17b)

el-Fârisî (17b-18a)

Ṭarîk-i İrsâl (18a-20a)

Vaşfu'z-Zamîr (20a-20b)

Vaşfu'l-Kâtib Nefsehu (20b-21b)

Muqaddimehü İstifsâriyye (21b-23b)

Arz-ı devâmı'z-zikr (23b-25a)

el-Ebyâtü'l-Münâsibetü (25a)

İzhâru Kurbı Ma'nevî (25a-26a)

Arzu'l-muvâlâti kable'l-muvâlât (26a-26b)

el-Ebyâtü'l-Fârisiyye (26b-27a)

İstid'â'ü'l-haber ve'l-mektûbi (27a-27b)

İstid'â'î Cevâb (27b-28a)

Arz(-ı) İştîyâk (28a-29a)

el-Ebyâtü'l-Münâsibetü bi'l-^çArabiyyi (29a-29b)

Tesmiyyât (29b)

Ḳıtt'a (29b-30a)

İstid'â-i Mülâkât (30a-31b)

Vaşfu Mektûb ileyh (31b-33b)

el-Meşâri' (33b)

Ḥâtimetü'l-vaşf (33b-34b)

el-Ebyâtü'l-münâsibe (34b-35a)

el-Fârisiyye (35a-36b)

İ' lām-ı vuşûl (36b-37b)

İzhârü'l-^çaciz an-cevâbi'l-mektûb (37b)

⁷Eyrüzgâr, eğer meleklerin menziline varırsan eski sevgiliye yârin duasını ilet

- el-Ebyätü'l-Fârisiyye (37b-38a)
Muḳaddimmetü'ş-şurû'î fi'l-maḳşûd (38a-38b)
el-İstişfâ' (38b-41b)
li'd-Da' vât (41b)
Tehniye-i ḳudûm (41b-42a)
Tehniye-i vilâdet (42a-42b)
Tehniye-i manşıb (42b-44a)
et-Ta' ziyye (44a-45b)
Tetimme (45b-46a)
el-Ebyätü'l-münâsibe (46a-46b)
'Arz-ı sūz (u) gūdâz (46b-47a)
et-Teselliyye (47a-47b)
ed-Du' â li-ehli'l-ġazâ (47b-48a)
el-Evşâf ve'l-elḳâb (48a-56a)
el-Ebyätü'l-Fârisiyyetü'l-'Arabiyye (56a-57a)
El-Ebyätü'l-münâsibetü'l-'Arabiyye (57a-59a)
Tetimmetü'l-mektûb (59a-60a)
ed-Du' â 'î fi'l-aḫrâs (60a-62a)
ed-Du' â 'ü'l-manzûm (62a-62b)
el-Mecmû' u'l-lügâti fi-hâza'l-inşâ'î (62b-84a)

Sonuç

Bu çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nr. 3326'da kayıtlı Münşeât'ın nüshası tanıtılmış, eserin içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Toplam 84 varaktan oluşan bu eser öğretici maksatla yazılmış olup mektupların muhtelif kısımlarında kullanılabilecek mensur ve manzum malzemeleri ihtiva etmektedir. Münşeatlarda genel itibariyle sanatlı bir dilin tercihi söz konusudur. Dolayısıyla eserde verilen cümle örneklerinde süslü ve sanatlı bir dil hâkimdir. Manzum örnekleri ise Arapça ve Farsça şiirlerden meydana gelmektedir. Türkçe şiir örnekleri verilmemiştir. Manzum örneklerde ağırlıklı olarak beyit nazım şekli tercih edilmekle birlikte kıta, mısra gibi farklı nazım şekillerinde az sayıda örneğe yer verilmiştir.

Kaynaklar

- Aksoyak, İsmail Hakkı (2010). Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler. *Nesrin İnşâsı Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V*, hzl. Hatice Aynur, vd., İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Haksever, Halil İbrahim (2011). Ahmed-i Dâî'nin Teressülü. *Turkish Studies*. S. 6/1, ss. 1265-1273.
- Münşeât. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Nr. 3326.
- Şemseddin Sâmî (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaâdet: İkdâm Matbaası.
- Uzun, Mustafa (2006). Münşeât. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 32, 18-20.